

Det Anarkistiska Biblioteket

Kropotkin och federalismen

Camillo Berneri

Camillo Berneri
Kropotkin och federalismen
1947

Bokförlaget Brand
Översättning av Holger Carlsson.

sv.anarchistlibraries.net

1947

En av de intressantaste sidorna av Kropotkins politiska tankevärld är den federalistiska idén, som ständigt återkommer i hans skrifter och som utgör en av de grundläggande faktorerna i hans anarkistiska ideologi. Trots att Kropotkins federalism inte är en systematisk teori och inte klart kan avskiljas från Proudhons och Bakunins har den inte desto mindre åtskilliga egenskaper, som gör en närmare studie av den intressant.

En sådan studie kräver en biografisk utveckling, som belyser hur Kropotkins federalistiska tankar uppstod genom påverkan av den omgivning i vilken de formades och utvecklades. Tilgher anmärker fullt riktigt i samband med Kropotkin: "Det är omöjligt att förstå den anarkistiska rörelsens djupare anda om man inte betraktar den historiskt som en radikal och våldsam reaktion mot den djupgående förändring statsinstitutionen genomgått under 1800-talet."

Kropotkin, den ledande anarkisten, lämnar det bästa beviset för detta påstående.

Kropotkins klara och detaljerade biografi ger oss möjlighet att steg för steg följa de olika faserna i utvecklingen av hans federalistiska idéer.

Vid nitton års ålder, då han var kosackofficer, reste han till Transbajkalien, där han livligt intresserade sig för de stora reformer, som beslutats av regeringen 1862 och som genomfördes av Sibiens högre administration. Som sekreterare åt regeringskommittéer kom han i kontakt med de bästa statstjänstemännen och började studera de olika förslagen till kommunal självstyrelse. Men mycket snart kom han underfund med att de reformer som föreslogs av distriktscheferna och understöddes av generalguvernörerna var beroende av centralregeringens order och inflytande. Hans deltagande i den administrativa verksamheten avslöjade varje dag för honom absurditeten både i system och metoder. Då han insåg det omöjliga i att uppnå några som helst reformer tog han 1863 i stället del i en expedition längs Amur.

Under en storm sjönk 40 prämar med 2.000 ton mjöl. Denna katastrof gav honom en möjlighet att lära känna det byråkratiska systemet ännu bättre. Myndigheterna nekade att tro på olyckan och de tjänstemän i Petersburg som sysslade med sibiriska angelägenheter avslöjade en fullständig okunnighet om allt som hade förbindelse med deras specialområde. En

högre tjänsteman förklarade till Kropotkin: "Men min käre vän hur skulle det vara möjligt att 40 prämar gick under på Neva utan att någon ingrep för att rädda dem?" När Kropotkin svarade att Amur var fyra gånger så stor som Neva frågade den förvånade tjänstemannen: "Men är den verkligen så stor?" och fortsatte irriterad att tala om någon vardaglighet.

Kropotkin återvände till Mandsjuriet mer misstänksam än någonsin mot centralregeringen. Han tänkte troligen på Petersburg-byråkraterna, när en av det kejsrerliga Kinas tjänstemän vid kinesiska gränsen nekade att godkänna hans pass på grund av att det endast bestod av ett oansenligt ark stämplat papper men i stället visade den största respekt för ett gammalt nummer av den tjocka Moskva Gazette, då den presenterades för honom som ett pass.

Som generalguvernörens för kosackangelägenheter attaché gjorde Kropotkin en noggrann undersökning av det ekonomiska läget för kosackerna vid Usuri. Då han återvände till Petersburg blev han gratulerad, befördrad och fick speciella belöningar. Men hans förslag genomfördes aldrig på grund av att tjänstemännen stal pengarna och fortsatte att misshandla bönderna i stället för att förse dem med boskap och genom snabb och lämplig hjälp mildra nödens verkningar. "Och på så sätt gick det till överallt. Det började i vinterpalatset i S:t Petersburg och slutade vid Usuri och i Kamschatka. Sibiriens högre administration leddes av ypperliga avsikter och jag kan endast upprepa det, om man tog med allt i beräkningen så var den mycket bättre, mycket mera upplyst och mycket mera intresserad av folkets väl än administrationen i någon annan provins i Ryssland. Men det var en administration - en gren av det träd som hade sin rot i S:t Petersburg - och det var tillräckligt för att lamslå dess goda avsikter, nog för att den skulle ingripa mot och döda alla ansatser till lokalt liv och utveckling. Vad som en startades av folket på de lokala platserna för landets bästa betraktades med misstro och det förlamades omedelbart genom massor av svårigheter, som kom inte så mycket från tjänstemännens dåliga avsikter som helt enkelt från det faktum att de hörde till en pyramidal centralistisk administration. Redan det faktum att de tillhörde ett regeringsmaskineri, som strålade ut från en avlägsen huvudstad, gjorde att de såg på allting från regeringstjänstemännens synvinkel, att först och främst tänka på vad deras överordnade skulle säga och hur det eller det skulle verka i det administrativa maskineriet. Landets intresse blev en andrahandsfråga."

Jämsides med hans kunskap om de centrala administrativa organens bristande effektivitet bidrog också de observationer om de fria associationerna mellan direkta intressenter, som han gjorde under sina långa resor i Sibirien och Mandsjuriet, till att forma hans anarkistiska personlighet. Han såg tydligt den roll, som spelades av de anonyma massorna i stora historiska händelser och i civilisationens utveckling. Denna upptäckt påverkade, som vi senare ska se, hela hans sociologiska kritik och blev grundläggande för hans historiska undersökningsmetod.

När Kropotkin reste till Schweiz påverkades hans frihetliga och federalistiska böjelser kraftigt av kontakten med Jura-federationen, som 1872 antagit markerat autonoma och antiauktoritära tendenser. Man bör notera att dessa tendensers utveckling till stor del berodde på den strängt centraliserade för att inte säga tyranniska ledningen av den första internationalen.

Det är nödvändigt att tillfoga, att de aktiva elementen inom Jura-federationen hade insupit Bakunins anarkism, som var federalistisk. Kropotkin var, som han själv förklarar, aldrig i direkt kontakt med Bakunin.

Vid sin återkomst till Ryssland kom han i kontakt med de intellektuella vänstergrupperna och upptäckte på nytt meningslösheten i de försök som gjordes av dem som ville återföra landet genom zemstvo. (Den 1864 i Ryssland införda "lokala självstyrelsen" och dess organ). Sådant arbete misstänktes för separatism, för att söka forma en stat inom staten och följdes i en sådan utsträckning att varje försök att förbättra landsbygdens administration beträffande hälsovård och skolväsende skändligen misslyckades och förde med sig undergång för hela grupper av medlemmar som valts till zemstvo.

Trots de besvikelser hans administrativa verksamhet givit honom gjorde Kropotkin ett nytt försök innan han lämnade Ryssland. Sedan han ärvt faderns egendom i Tambov flyttade han dit och ägnade all sin energi åt den lokala zemstvo. Men han tvingades ytterligare en gång erkänna omöjligheten att starta skolor, kooperativa sammanslutningar eller mönsterfabriker utan att skapa nya offer för den centrala regeringen.

Av de artiklar Kropotkin publicerade i Révolté (Geneve) mellan 1879 och 1882 förefaller det klart att västerlandets administrativa system endast

När erfarenheten och oppositionen definitivt fört de ryska kommunisterna bort från deras doktrinära planer och förbundet av ryska organisationer tar de första stegen på vägen till den nya revolutionen, då kommer Pjotr Kropotkins personlighet att stiga till sin fulla höjd och hans tankar kommer att inspirera den nya rekonstruktionen. I Kropotkins federalism finns en överdriven optimism, där finns förenklingar och motsägelser, men där finns också en stor sanning: att frihet är en förutsättning för alla folks liv och utveckling; att endast då folket styr sig självt för sig självt är det säkert för tyranniets gissel, säkert på sin framgång.

nytt samhälle på en ny ekonomisk basis. Det är lika med en dödsdom mot rekonstruktionen.

De metoder som används för att störta och överta makten från en regering som redan är svag, är kända från så väl äldre som modern historia. Men när det är fråga om att åter bygga upp en ny form av liv, speciellt beträffande produktionen och utbytet av varor, utan att man har något tidigare exempel som ledning, när varje problem måste lösas på kort tid, då blir en strängt centraliserad regering, utrustad med all makt, som sysslar med alla små detaljer, absolut oförmögen att göra detta genom sina funktionärer. Hur talrika de än må vara så blir de ett hinder. Resultatet blir en jättelik byråkratisk maskin i jämförelse med vilken det franska systemet som kräver 40 tjänstemäns medverkan för att sälja ett träd som blåst ned på en väg under en storm förbleknar till ett intet. Och ni arbetare i väst kan och måste med alla medel förhindra att detta händer, då ni alla är berörda av den sociala revolutionens lyckliga genomförande.

Det enorma rekonstruktionsarbete, som behövs i en social revolution kan inte genomföras av en centralistisk regering ens om det som anledning i detta arbete hade någonting mera konkret än några socialistiska och anarkistiska broschyrer.

Vad som krävs är att massan av lokala krafter besitter kunskap, intelligens och vilja att samarbeta, vilket är det enda som kan övervinna de svårigheter, som uppstår genom de otaliga lokala problemen.

Att skjuta åt sidan samarbetet och i stället förlita sig på partidiktatorernas genius är detsamma som att förinta syndikaten och de lokala konsumenternas konsumtionsföreningar och förvandla dem till byråkratiska partiorgan, vilket sker just nu. Detta är inte vägen att uppnå revolutionen utan den väg som gör dess uppnående omöjligt. Av denna anledning anser jag det vara min skyldighet att råda er att aldrig acceptera en sådan aktionslinje.”

Den åldrige Kropotkin dog under en period av överksamhet efter att ha försökt att sätta en federalistisk rörelse i verksamhet men utan att ha nått något resultat på grund av hans brist på frihet. Men det federalistiska problemet, både när det gäller nationaliteterna och beträffande den politiska och ekonomiska organisationen, är det vitala problemet i Ryssland.

försåg honom med nytt material för hans kritik mot staten och styrkte honom ytterligare i hans federalistiska och frihetliga idéer. Överallt där centralism existerade fann han en mäktig byråkrati.

”Den skapar en armé av funktionärer, som sitter likt spindlar i sina nät, som aldrig har sett världen annat än genom de smutsiga rutorna i sina kontorsfönster och som endast känner den genom sina register och absurda formulär - ett svart band, som inte har någon annan religion än pengarna och ingen annan tanke än att hålla sig till vilket parti som helst, svart, rött eller vitt, så länge som det garanterar dem ett maximum av betalning för ett minimum av arbete” (P.Kropotkin, En upprorsmans ord (Paroles d'un revolté))

Centralism resulterande i en överdriven byråkrati framstod för Kropotkin som en av de karakteristiska egenskaperna i det representativa systemet. I den parlamentariska regimen såg han inkompetensens triumf och han beskrev med pittoresk ironi den administrativa och lagstiftande verksamhet som utövas av en parlamentsledamot som inte har att bedöma och handha uppgifter för vilka han är speciellt lämpad utan som blir uppmanad att rösta i en massa frågor av de mest skilda slag, som uppstår genom de jättemaskinerier som utgör den centraliserade staten.

”Han måste rösta om skatter på hundar och om reformering av universitetsundervisningen utan att nånsin ha satt sin fot i ett universitet och utan att ha sett en bondhund. Han måste klargöra sin uppfattning om fördelarna av Grasgeväret och om platsen för de statliga stallen. Han måste rösta om vinlöss, om spannmål, tobak, folkskoleväsen och städernas sanitetsväsen; om Indo-Kina och Guinéa, om skorstenar och Paris-observatoriet. Han har aldrig sett soldater annat än på manövrer men han beslutar om armékåror; han har aldrig mött en arab men han utformar och omformar muhammedanska lagen i Algeriet. Han röstar för kask eller mössa i enlighet med sin hustrus smak. Han skyddar socker och offrar säd. Han förstör vinhanteringen med uppfattningen att han skyddar den. Han röstar för skogsodling mot betesvallar och skyddar betesvallarna mot skogen. Han måste visa sin förmåga i bankaffärer. Han offrar en kanal eller järnväg utan att veta i vilken del av Frankrike de ligger. Han fogar nya paragrafer till lagen utan att någonsin rådfråga den. En verklig Proteus, allvetande och allsmäktig. I dag en soldat och i morgon en svinexpert och därefter i tur och ordning bankir, akademiker, gatsoppare, läkare, astronom, apoteka-

re, garvare eller leverantör, allt i enlighet med parlamentets dagordning. Han tvekar aldrig ett ögonblick. Van som han är i sin egenskap av advokat, journalist eller offentlig talare att tala om saker han inte känner till röstar han nu i dessa och andra frågor endast med denna skillnad: medan han i tidningen endast roade med sitt prat och han i rättslokalen med sin röst endast väckte de sovande domarna så gör han i parlamentet lagar för trettio eller fyrtio miljoner invånare.” (P. Kropotkin, En upprorsmans ord)

Men västerlandet avslöjade vid sidan av de centralistiska parlamentariska regimernas löjeväckande byråkrati för honom också den oerhörda styrkan av de fria associationerna, vilka han tidigare lagt märke till hos den ryska miren. Dessa fria associationer, som ”utvecklar sig själva och täcker varje gren av mänsklig aktivitet”, kom honom att förklara, att ”framtiden ligger i de fria associationernas händer och inte i de centraliserade regeringarnas”. Speciellt de år Kropotkin tillbringade i England, ett land där folkets självständighet och det fria initiativets enorma utveckling inte kunde undgå att slå en främling, som kom från slaviska och latinska länder, medförde att han tilldelade associationerna en stor, ja ibland överdriven betydelse.

Hans direkta kontakt med Väst-Europa gjorde att han inriktade sina studier på ytterligare ett område. I Ryssland var han en känd geograf och i England blev han en ivrig historiker. Han önskade att förstå staten och för att göra det visste han ”att det finns endast en väg, nämligen att studera dess historiska utveckling”. Han upptäckte med entusiasm att vetenskapens allmänna tendens var att ”studera naturen inte via de stora resultaten och omfattande konklusionerna utan förr genom enstaka fenomen, genom olika element”. Historien upphör att vara dynastiernas historia och blir historien om folket. Detta är till fördel för historieforskningen men också för den federalistiska uppfattningen för detta kommer att klargöra, att de stora progressiva förändringarna inte skett vid hoven och parlamenten utan i städerna och på landsbygden. Då Kropotkin ägnade sig åt de historiska studierna såg han orsaken till romarväldets fall i dess överdrivna centralisering, och i de fria kommunernas epok såg han västerlandets renässans. ”Det är i kommunernas befrielse och i folkens och kommunernas resningar mot staten vi finner de vackraste sidorna i historien. När vi ser på det förflutna så är det inte mot Louis XI, Louis XIV eller Katarina II vi riktar våra blickar utan förr mot de fria kommunerna och republikerna i

ration, en federation av landskommuner och fria städer, och jag tror även att också västra Europa kommer att gå i denna riktning.”

Sedan följer en skissering av de autonoma federalisternas revolutionära taktik och en kritik av bolsjevikernas tillbedjan av den centraliserade staten: ”Den ryska revolutionen - fortsättningen av de två stora engelska och franska revolutionerna - kämpar för att utveckla sig förbi den punkt där den franska revolutionen stannade, där den kom i kontakt med idén om verklig likhet, dvs om ekonomisk likhet.

Olyckligtvis har detta försök i Ryssland gjorts under det strängt centraliserade bolsjevikpartiets diktatur. Samma försök gjordes av Baboeuf och hans anhängare, ett centraliserat och jakobinskt försök. Jag måste öppet erkänna, att så som jag ser det, håller detta försök att bygga en kommunistisk republik på grundval av en höggradigt centraliserad stat under ett partis strikta lagar på att bevisa sig som ett stort misslyckande. Det ryska exemplet lär oss hur kommunism inte borde genomföras, inte ens på ett folk som är trött på den gamla regimen och förmöget att bjuda ett aktivt motstånd till de nya härskarnas experiment. Idén om sovjet, om arbetar- och bonderåden, som skymtade redan under det revolutionära experimentet 1905 och som fullständigt genomfördes i februari 1917, är en underbar idé. Redan det faktum att dessa råd måste kontrollera landets politiska och ekonomiska liv förutsätter att de måste sammansättas av alla som personligt tar del i produktionen av det nationella välståndet.

Men så länge ett land är underordnat ett partis diktatur så måste arbetarnas och böndernas råd förlora varje mening. Deras roll har reducerats till en rent passiv attityd, i det förflutna representerad av generalständerna eller parlamenten, som sammankallades av monarken och var skyldiga att hålla jämna steg med det kungliga rådet, som var utrustat med all makt.

Ett arbetarråd kan inte vara ett fritt och effektivt rådgivande organ, när det saknas pressfrihet, en situation som har existerat i Ryssland de senaste åren, på grund av att krigstillstånd råder. Och när val hålls under ett partis autokratiska press förlorar arbetarnas och böndernas råd sin representativa styrka. Försök görs att rättfärdiga detta tillstånd genom att säga, att för att bekämpa den gamla ordningen är diktatoriska lagar nödvändiga. Men det innebär ett steg tillbaka när det gäller att bygga upp ett

för att besöka honom där han dragit sig tillbaka i Dimitrov. Detta budskap är ett betydelsefullt dokument i den ryska revolutionens historia.

Kropotkin poängterade att om man medgav att försöket att upprätta ett nytt samhälle genom proletariatets diktatur var dömt att misslyckas, så kan man i varje fall inte förneka att revolutionen införde nya begrepp om de sociala uppgifterna och arbetarnas rättigheter, liksom om den enskilde medborgarens skyldigheter i det ryska livet, och han framförde sin uppfattning med en klar men oförsonlig kritik av bolsjevismen som en partidiktatur och en centraliserad regering.

Det första allmänna problemet rör de olika nationaliteter som utgör Ryssland. Om denna fråga skrev Kropotkin:

”Ett återupptagande av förbindelserna mellan de amerikanska och europeiska nationerna och Ryssland får inte betyda ett erkännande av den ryska nationens överhöghet över de nationer av vilka de ryska tsarernas imperium bestod.

Det kejserliga Ryssland är dömt och kommer aldrig att återuppstå. Framtiden för de olika provinser som utgjorde kejsarriket kommer att gå mot en stor federation. De naturliga territorierna för de olika sektionerna i denna federation är inte på något sätt avskiljda från dem som vi är bekanta med från Rysslands historia, från dess etnografiska och ekonomiska liv . . . Alla försök att sammanföra de i det ryska imperiet ingående delarna såsom Finland, de baltiska provinserna, Litauen, Ukraina, Georgien, Armenien, Sibirien och andra under en central myndighet är dömda till ett säkert misslyckande. Framtiden för det som var det ryska imperiet leder mot en federation av självständiga enheter.

Följaktligen borde det vara i samtliga västnationers intresse att framförallt deklarerat sitt erkännande av rätten för varje del i det tidigare ryska kejsarriket att styra sig självt.”

Men Kropotkins federalism går längre än till detta förslag om etnografisk autonomi. Han påpekar att det är nödvändigt att inom en inte avlägsen framtid förutsätta ”en tid då varje enhet i federationen själv blir en fede-

---

nomi i en intervju med Daily News korrespondent W. Meakin.

Amalfi och Florens, Toulouse och Lyon, Liege och Courtrai, Augsgurg och Nurnberg, Pskov och Novgorod.”

Då Kropotkin försökte ta exempel från medeltidens samhälle gjordes han åtskilliga tolkningsmisstag, vilka framförallt berodde på att de arbeten han byggde på (exempelvis Sismondis skrifter) i jämförelse med dagens arbeten måste anses föråldrade. Det finns emellertid ingen orsak att likt vissa ytliga personer inbilla sig, att Kropotkin avundades kommunernas epok som en sorts gyllene ålder. ”Det kommer utan att tvivel att sägas att jag glömmer de konflikter och inre strider som fyller kommunernas historia; de förbittrade striderna mot adeln, de ’unga hantverkens’ uppror mot de ’gamla hantverken’, blodsutgjutelserna och repressalierna, som alltid uppstod under dessa strider . . . Nej, jag glömmer ingenting. Men liksom Leo och Botta - två av södra Italiens historiker - likt Sismondi, Ferrari, Gino Capponi och så många andra, hävdar jag att dessa strider i sig själva var ett bevis för livets frihet i de fria städerna.” (Erövringen av brödet) Det var dessa inre strider som enligt Kropotkin gjorde kungarnas intervention möjlig och som förklarar kommunernas tendens att isolera sig innanför murar (En upprorsmans ord)

Ett annat historiskt fält, där Kropotkin gick på upptäcktsfärd, var den franska revolutionen. Han var motståndare till den borgarklass av 1789, vars ”ideal var att avskaffa all den kommunala makt, som vid denna tidpunkt konstituerade så många autonoma enheter inom staden. Den önskade koncentrera all regeringsmakt i händerna på ett centralt exekutivorgan, noggrant kontrollerat av parlamentet men också noggrant åttlytt i landet, och sammanföra all statsverksamhet - skatter, domstolar, polis, armé, skolor, civilkontroll, allmän dirigerings av handel och industri - allting.” (Franska revolutionen) Han anklagade girondisterna för deras försök att upplösa kommunerna och underströk, att deras federalism var ett oppositionsslagord och att de i sitt handlande visade sig vara lika mycket för centralism som Berget.

Enligt Kropotkin var kommunerna den franska revolutionens själ, och han ger omfattande exempel på den kommunalistiska rörelsens verksamhet och söker visa att en av de främsta orsakerna till städernas ursparning var avskaffandet av de allmänna medborgarstämmor, som kontrollerade administrationen och rättsväsendet.

Kommunernas epok och franska revolutionen var de två historiska avsnitt där Kropotkin, liksom Salvemini, fann sina egna federalistiska idéer bekräftade och grundelementen för utvecklingen av sin frihetliga uppfattning av liv och politik. Men minnet av hans observationer av den ryska miren och av de fria associationerna bland de primitiva folken förblev alltid levande hos honom, och dessa minnen stödde hans federalism, vilket ibland missledde honom till en folklig naivitet, exempelvis i Erövringen av brödet.

Under sitt studium av de olika socialistiska teorierna intog Kropotkin en negativ inställning till saintsimonisterna och de s. k. utopisterna, speciellt Cabet, på grund av att de byggde sina system på en administrativ hierarki, men han visade å andra sidan stor entusiasm för Fouriers kommunalistiska teorier (se Modern vetenskap och anarkism). Han var motståndare till statskollektivism därför att denna, ehuru den på ett avgörande sätt modifierade det kapitalistiska systemet inte ”avskaffar lönesystemet”, då ”staten, dvs. den representativa regeringen, nationell eller lokal, placerar sig själv på arbetsköparens plats” så att dess representanter och byråkrater förbrukar och nödvändiggör det produktiva mervärdet. (Se Erövringen av brödet och Modern vetenskap och anarkism.) Också följande anmärkning är riktig, även om den socialistiska staten: ”Hur mycket arbete lämnar vi till staten? Ingen nationalekonom har någonsin försökt räkna ut hur många arbetsdagar som lant- och industriarbetaren ger varje år åt denna babyloniska idol. Man får förgäves söka genom nationalekonomiska böcker för att finna en approximativ uppskattning av vad den arbetande människan, skaparen av allt välstånd, ger av sitt arbete till staten.”

”En enkel uppskattning baserad på budgeten för staten, länen och kommunerna (som bidrar till statsutgifterna) skulle vara utan betydelse, då man skulle vara tvingad att räkna ut inte vad som varje år kommer in för olika statsändamål utan vad varje krona som betalts till staten representerar för verkligt värde för skattebetalaren. Allt vad vi kan säga är att den summa arbete som producenten varje år lämnar till staten måste vara enorm. Den måste uppgå till och för vissa klasser överstiga de tre dagar i veckan som den livegne brukade ge till sin herre”. (Modern vetenskap och anarkism.) Även den socialistiska staten skulle försöka att öka sina pålagor, då ”varje parti vid makten är skyldigt att skapa nya arbeten för sina anhängare” och det skulle betyda inte endast en belastning av landets ekonomiska liv med administrativa utgifter utan också uppsättandet av en inkompe-

duman, vilka var valda under relativt fria betingelser. De vet förvisso att självstyrelse för alla de sektioner som utgör kejsariket var alla liberala och radikala partiernas grundläggande politik. Men det är mer än så. Finland har uppnått sin revolution i form av en demokratisk autonomi och duman har godkänt den.”

För Kropotkin var Ryssland mirens land, det land som givit honom ett omfattande fält för observationer beträffande resultaten och möjligheterna av initiativ från folkets sida.

Kropotkin kämpade också i sina tidigaste skrifter mot illusionen att ett hemligt revolutionärt sällskap skulle, när det tsaristiska tyranniet krossats, kunna ersätta den besegrade byråkratin med en ny administration bestående av hederliga och oförsonliga revolutionärer. ”Andra - de försiktiga som arbetar för att skapa sig själva ett namn medan revolutionärerna arbetar i mörkret eller försmäktar i Sibirien; andra - intriganterna, demagogerna, advokaterna, författarna som då och då faller en hastig tår över hjältarnas gravar och som gäller som folkets vänner - dessa är det som kommer att besätta de lediga posterna i regeringen och de kommer att ropa: Tillbaka! till de namn- lösa som genomfört revolutionen.” Kropotkins profetia har besannats i Ryssland och vår kamrat var i oppositionen.

I en intervju, som Augustin Souchy publicerade i *Erkenntnis und Befreiung* i Wien, förklarade Kropotkin: ”Vi borde ha kommunala råd. Dessa skulle arbeta självständigt. De skulle exempelvis se till att folket i händelse av dålig skörd inte saknade livets nödtröft. En centraliserad regering är i detta fall en mycket besvärlig maskin⁽¹⁾ medan å andra sidan en federation av de lokala råden skulle skapa ett livskraftigt centrum.” I den intervju han gav Armando Borghi underströk Kropotkin kraftigt syndikatens roll som den autonoma och antiauktoritära sociala revolutionens celler. I ett av sina sista brev (23.12 1920) till den holländska anarkisten De Reijger, vilket publicerades i *Vrije Socialist*, skrev Kropotkin: ”Den sociala revolutionen i Ryssland har olyckligtvis antagit en centraliserad och auktoritär karaktär.”

Kropotkins uppfattning om den ryska revolutionen uttrycktes i hans budskap till västerlandets arbetare, vilket han överlämnade till Miss Bonfield den 10 juni 1920 när hon och andra delegater för Labour Party kom

---

⁽¹⁾ Kropotkin gav uttryck för sin fiendskap till den bolsjevikiska regeringens tvångseko-

Vilken var Kropotkins inställning till kriget och den ryska revolutionen? Jag anser att det är av intresse att behandla detta, då hans federalistiska idéer bidrog till att forma hans inställning. I sina memoarer skriver han: "Konflikten mellan marxister och bakunister var inte en personsak. Det var den oundvikliga konflikten mellan federalism och centralism, mellan de fria kommunerna och stats- styre, mellan den fria aktionen av folkets massor avancerande mot sin frigörelse och den lagliga fulländningen av den existerande kapitalismen - en konflikt mellan den latinska och den tyska andan." Vid krigets utbrott betraktade Kropotkin Frankrike som en fristad för den latinska andan, dvs revolutionens anda, och Tyskland som statsavguderiets triumf, dvs reaktionens triumf. Hans attityd var "demokratis försvarare". Vid krigets början gjorde han sig likt Guillaume skyldig till överdrifter.

Men i hans positions ensidighet kan man se styrkan av hans federalistiska tro. Han var motståndare till Tyskland på grund av att han i det såg en fara för folkens oberoende och desentralisationens princip. I sitt brev till den svenske professorn G. Steffen (Freedom, okt. 1914) förklarar han:

"För staterna i östra Europa och speciellt för Ryssland var Tyskland det viktigaste stödet och skyddet för reaktionen. Den preussiska militarismen, den parodi på folklig representation som bjudes genom den tyska Reichstag och lantdagarna i det tyska imperiets olika delar, och den dåliga behandlingen av de underkuvade nationaliteterna i Elsass och speciellt i det preussiska Polen, där polackerna behandlas lika illa som i Ryssland - utan protest från de avancerade politiska partierna - dessa frukter av tysk imperialism var de lärdomar det moderna Tyskland, Bismarcks Tyskland, lärde sina grannar och framför allt den ryska absolutismen. Skulle denna absolutism någonsin vågat att behandla Polen och Finland så illa som den gjort, om den inte hade kunnat visa på det 'kultiverade Tysklands' exempel och om den inte varit säker på tyskt skydd?"

Han förutsåg kritiken: Glömmer Ni den ryska autokratin? och skrev:

"Ingen kan tänka sig att efter det nuvarande kriget, i vilket alla ryska partier enhälligt har rest sig mot den gemensamma fienden, det ska bli möjligt att än en gång återgå till den gamla autokratin: det är fysiskt omöjligt. De som allvarligt studerat den revolutionära rörelsen i Ryssland 1905 vet vad som var de dominerande uppfattningarna i den första och andra

tent oligarki."Vad som tvärtom behövs är massornas gemensamhetsanda i verksamhet för konkreta angelägenheter."

Gemensamhetsandan, som i Erövringen av brödet blev "folket", "kommunen", "samhället", är det som enligt Kropotkin handhar rättsväsende, organiserar allt, och löser de mest komplicerade problem. Den är ett slags gudom, som Saverio Merlino med god ironi beskrev som spelande samma roll som kören i den grekiska tragedin och som de grundligaste anarkistiska teoretikerna långt ifrån dyrkar. Men även om Kropotkins federalism brister i precision och har överdriven tro på folkets politiska kapacitet är den icke desto mindre betydelsefull på grund av sin vidsynhet. Ingen federation kan bli bestående om den inte är helgjuten. Och den kan bli detta endast om den är socialistisk och revolutionär.

Helgjutenheten av Kropotkins federalistiska idéer bevisas av många avsnitt i hans skrifter. De följande deklARATIONERNA är kanske de tydligaste: "Federation och autonomi är inte tillräckligt. De är endast ord som följer den centraliserade statens auktoritet." "Staten har idag lyckats i att kontrollera varje aspekt i våra liv. Från vaggan till graven håller den oss i sitt grepp. Den följer varje steg vi tar, i bland i den centraliserade statens kläder, ibland i form av en läns- eller kantonsstyrelse, ibland som en statskommun; den följer varje steg vi tar, dyker upp i gathörman, fängslar och plågar oss." Den fria kommunen är, enligt Kropotkin, den "politiska form den sociala revolutionen borde ta". Han prisar Pariskommunen på grund av att dess kommunala självständighet var medel och den sociala revolutionen var mål. Kommunen under 1900-talet "kommer inte endast att bli kommunalistiskt utan också kommunistiskt revolutionär i sin politik, den kommer att bli sådan även på produktionens och distributionens område". Antingen kommer kommunen att bli absolut "fri att ge sig själv de institutioner den önskar och genomföra de reformer och revolutioner den finner nödvändiga", eller också "kommer den enbart att förbli en gren av staten, bunden i alla sina gärningar, alltid på gränsen att komma i konflikt med staten och säker att alltid bli besegrad i sin kamp med staten". För Kropotkin var därför de fria kommunerna de kanaler genom vilka revolutionen kunde nå sin högsta utveckling.

Hans federalism strävade till "kommunernas fullständiga självständighet, de fria kommunernas federation och den sociala revolutionen inom

kommunerna, dvs att placera de förenade produktiva grupperna i statsorganisationens ställe”.

Till bönderna förklarade Kropotkin: ”En gång tillhörde jorden kommunerna, som bestod av dem som odlade jorden med sina egna händer, men på grund av bedrägeri och våld har den kommunala jorden blivit privat egendom. Bönderna måste därför organisera sig själva i kommuner och ta tillbaka jorden för att ställa den till förfogande för dem som är villiga att bearbeta den.” Och vidare: ”Behöver Ni en väg? Då kommer invånarna i de kommuner, som gränsar till varandra, att träffa en överenskommelse och göra en bättre väg än vad ministeriet för allmänna arbeten skulle göra. Behöver ni en järnväg? De berörda kommunerna i hela området kommer att bygga en bättre järnväg än de anläggningsfirmor, som tjänar miljoner på att bygga dåliga järnvägar. Ni behöver skolor? Ni kan skapa dem själva likaväl som dessa herrar i Paris och göra dem bättre. Staten har inget att göra med allt detta; skolor, vägar, kanaler kan byggas bättre av er själva och till billigare pris.” Dessa rader från Paroles d’un revolté, En upprorsmans ord, gör det klart, att på de ställen i Erövringen av brödet, där han talar om att kommunen ska sköta varudistributionen, ransonera veden, reglera den odlade jorden, sköta fördelningen av jorden etc, menar han inte kommunen som ”en gren av staten” utan den fria associationen av berörda medlemmar, som kan vara antingen en kooperativ sammanslutning eller en yrkesorganisation eller helt enkelt en tillfällig sammanslutning av olika människor, som förenats för en gemensam angelägenhet.

Även om Kropotkin är medveten om allvaret av de faror som finns i de små gruppernas autonomi är han inte särskilt oroad. Det finns en karakteristisk sats om saken: ”Lokalpatriotism kan också i våra dagar ge upphov till mycken avundsjuka mellan två angränsande kommuner och förhindra deras direkta allians och även ge upphov till brödrakrig. Men även om denna avundsjuka effektivt kan förhindra federationen mellan två angränsande kommuner så kommer denna federation att stabilisera sig genom sin stora centralplats. Två mycket små grannkommuner har i dag knappast något som direkt förenar dem. De få direkta beröringspunkter de har orsakar sannolikt hellre konflikter än stärker solidaritetens band mellan dem. Men båda har redan ett gemensamt centrum med vilket de ständigt står i förbindelse och utan vilket de inte skulle kunna existera. Trots all lokal avundsjuka kommer de att tvingas fram mot en förening genom den stora stad där de gör sina uppköp och där de placerar sina

produkter. Båda måste delta i samma federation för att uppehålla sina egna förbindelser med detta samordnande centrum och förena sig själva inom det.”

Här har vi åter en förenkling av det federalistiska problemet. Men för att bedöma Kropotkin rättvist måste man ta hänsyn inte endast till vad han har skrivit utan också till vad han inte kunnat skriva. En del obetänksamma yttranden, en del ytliga, allt för förenklade lösningar av komplicerade problem är inte enbart beroende av hans tänkesätt utan också på den faktiska omöjligheten att utveckla sin uppfattning. Kropotkin skrev nästan alltid för tidningar som avsågs att läsas av arbetare. Då han var grundmurat demokratisk avstod han frivilligt från doktrinärens mantel för att rulla upp skjortärmarna. Malatesta, som också var en originell teoretiker och en kultiverad människa, gjorde likadant. Inte heller hans broschyrer är ett uttryck för hela hans idébyggnad, en komplett framställning av hans undersökningar. Han lämnar själv förklaringen i sina memoarer: ”jag hade att skapa en fullständigt ny stil för dessa broschyrer. Jag erkänner, att jag ofta med avund betraktade dessa skribenter, som hade så många sidor de önskade till sitt förfogande för att utveckla sina idéer liksom dem som kunde begagna Talleyrands ursäkt ’Jag hade inte tid att fatta mig kort’. När jag måste sammanfatta många månaders arbete om exempelvis frågan om lagarnas ursprung i en tioöresbroschyr så behövde jag åtskilligt med tid för förkortningen.”

Kropotkin arbetade med dessa svårigheter endast fram till ungefär 1884. Efteråt kunde han i närmare 30 år skriva betydande böcker. Men i denna sin andra period var han mera en teoretiker än en agitator och hans tankar var främst sysselsatta med historiska undersökningar och vetenskapliga studier, varför En upprorsmans ord, förblir hans bästa anarkistiska arbete på grund av uttryckens friskhet och ideologins konsekvens.

Kropotkin betraktade det federalistiska problemet som ett tekniskt problem och han förklarar i sin sista bok Modern vetenskap och anarkism, att man kommer att tvingas att finna nya organisationsformer för de sociala funktioner staten sköter genom byråkratin och att ”så länge detta inte gjorts kommer ingenting att kunna göras”.

Men under sitt liv, delvis äventyrligt och delvis strängt vetenskapligt, förmådde han aldrig att systematiskt utveckla sina federalistiska idéer för framtiden.